

Kvalita života

Daniel Prokop Koordinátor expertní skupiny Aspen Institute CE, garant studie¹

Cílem této kapitoly je zmapovat regionální nerovnosti v kvalitě života, a to na úrovni obcí, což umožňuje zobrazit periferie a „ostrov snižené kvality života“ na úrovni Česka i v rámci okresů a krajů. Cílem je zohlednit co nejvíce ukazatelů kvality života a jejich rozdílnou významnost a prozkoumat vztah k politické nespokojenosti, kterou bychom měli vnímat jako lakmusový papírek rozdílů v kvalitě života a koheze české společnosti. Na základě toho vzniknou doporučení na zlepšování kvality života v některých regionech Česka.

Úvodem

Jak ukázaly dřívější analýzy kvality života pro Aspen Institute, Česko si vede ve většině jejich aspektů lépe než ostatní postkomunistické země. Podle indexu prosperity Legatum Institute je celkově Česko na 26. místě ze 149 srovnávaných zemí.

Vedeme si lépe než Itálie a z postkomunistických zemí je před námi jen Slovinsko. Ve většině dimenzí kvality života se navíc pozice Česka meziročně spíše mírně zlepšila. V průměru za celé Česko tedy vše vypadá docela dobře. Otázkou pak zůstává, proč je důvěra v demokracii a instituce u nás stále podprůměrná a proč celkově spíše narůstá podpora stran orientujících se na přehodnocení polistopadového směřování a demokratických mechanismů v Česku.

Jedním z důvodů je zaostávání v tzv. sociálním kapitálu, kterým autoři Legatum Institute rozumí zejména míru společenské důvěry. Analýza dat výzkumů ISSP navíc ukazuje, že Češi se ve vztahu k demokracii liší omezenou měrou občanské participace, pocitem neinformovanosti i menší ochotou k ekologicky či společensky odpovědnému

spotřebnímu chování. Dobré občanství si podprůměrně spojujeme s pomocí ostatním, ať už ve vlastní zemi či v zahraničí. Majoritním postojem je tak spíše kombinace individualismu a omezené solidarity.

Společenská nedůvěra však nevyrůstá jen z dlouhodobých hodnotových orientací. Je ovlivněna i vývojem a nerovnostmi v kvalitě života, které nám při pohledu na průměr Česka unikají. Prvním problémem je stagnující situace v řadě sociálních problémů (kvalita a nerovnosti ve vzdělávání či zasažení populace exekucemi a předlužením).

Druhým problémem je nerovná kvalita života v krajích a částech krajů. O některých problémech víme – chudé kraje ČR jsou těžkou materiální deprivací zasaženy až čtyřikrát častěji než ty bohatší, exekucemi je zasaženo v některých částech Česka 15–25 % populace a v dalších je jejich rozšíření zanedbatelné, kvalita druhého stupně ZŠ v chudých regionech se v testech PISA blíží Rumunsku a latinskoamerickým zemím a víceletá gymnázia bohatých regionů jsou na špičce Evropy. Ve většině republiky firmy zoufale hledají pracovníky, v okresech jako Karviná či Ústí nad Labem je však stále okolo 5 uchazečů na jedno volné pracovní místo. V krajích, kde se tyto problémy koncentrují, dochází k posilování sociálního vyloučení části obyvatel, stagnuje zde vzdělanostní struktura populace a mezigenerační sociální mobilita. Právě v těchto krajích přitom výzkumy zjišťují nejnižší míry institucionální důvěry, je zde nejnižší volební účast a nejvyšší zisky zmíněných antisystémových stran.

Jsou tu však dvě velká ale. Regionální nerovnosti nejsou pouze o rozškaltování Česka na Prahu, chudé kraje (Karlovarský, Ústecký, Moravskoslezský) a zbytek republiky. I chudší kraje mají více a méně prosperující části. Naopak některé průměrně prosperující kraje, jako je Středočeský kraj či Vysočina, se potýkají s problémem tzv. vnitřních periferií – míst s velkou dojezdovou vzdáleností k veřejným službám (školství, zdravotnictvím) či pracovním pozicím ve městech. Zadržuje kvalita života jen o „tvrdých“ ekonomických a sociálních ukazatelích. Pocit naplněného života a společenské participace může ovlivňovat i spolkový život v obcích, dostupnost rychlého internetu a školek, kvalita ovzduší či bezpečnost v obcích.

Jak měřit kvalitu života aneb Každý problém má jinou váhu

V naší analýze jsme vytvořili index kvality života a pokusili se překonat některé nevýhody existujících přístupů. Provedli jsme analýzu ve všech obcích ČR (nikoli jen ve vybraných městech) a našli maximum smysluplných faktorů, které jsou veřejně dostupné pro obce či je lze převést z vyšších správních celků (ORP, okres).² A zejména jsme kvantifikovali význam-

¹ Práce Daniela Prokopa na projektu byla podpořena i grantem GAUK Dynamika chudoby a sociálního vyloučení v ČR (No. 359815)

² Tento postup jsme aplikovali v případech, kde lze předpokládat širší regionální působení daného problému (např. nedostupnost středních škol je problém trápící spíše ORP než samotnou obec) či podobné zasažení obcí v daném miniregionu.

nost dílčích problémů a míru jejich souvislosti s kvalitou života. Problémem řady existujících žebříčků obcí totiž je, že předpokládají stejnou důležitost problémů, a navíc se v nich ukazatele duplikují, čímž v indexu znevýhodňují některé typy regionů a obcí. Vyšli jsme z 13 ukazatelů z oblasti socioekonomiky, bezpečnosti, kvality životního prostředí, dostupnosti služeb či ukazatelů souvisejících s životním stylem, hodnotami a spolkovým životem v obci.

Dvě metody vyjádření závažnosti dílčích problémů

Závažnost jednotlivých problémů, která určuje jejich váhu ve finálním indexu kvality života, jsme určili dvěma způsoby.

A) SUBJEKTIVNÍ POSOUZENÍ RESPONDENTY

Respondenti reprezentativního výzkumu společnosti MEDIAN (N = 1000, CAPI, srpen 2018) byli dotázáni, nakolik by kvalitu života v jejich obci snižovalo či zvyšovalo, kdyby v ní byla vysoká nezaměstnanost atd.³ Mezi problémy, které podle respondentů subjektivně nejvíce souvisí s kvalitou života, patří právě nezaměstnanost, exekuce, kriminalita, znečištění životního prostředí, malá dostupnost zdravotnictví a mateřských škol.

Nevýhoda subjektivního posouzení je v tom, že dostatečně nezohlední skryté a nepřímé souvislosti – např. vysoká vzdálenost od okresního města podmiňuje přístup k úřadům, nabídce a kvalitě služeb či kultury, velmi vysoký počet pracujících v průmyslu může vést k závislosti pracovního trhu na několika velkých poskytovatelích práce, ovlivňovat životní prostředí apod. Tyto aspekty respondenti subjektivně často „nedohlédnou“.

B) SOUVISLOST S POLITICKO-SPOLEČENSKOU NESPOKOJENOSTÍ

Kvůli výše vybraným rizikům jsme využili i alternativní způsob určení významnosti aspektů kvality života pomocí toho, jak na úrovni obcí úspěšně vysvětlují politicko-spoolečenskou nespokojenost. Jedním z jejich projevů, který lze analyzovat na úrovni obcí, je rezignace na volební participaci (neúčast u voleb). Data MML-TGI 2017 ale také ukazují, že konzistentní nespokojenost se stavem společnosti i se stavem politického systému nejčastěji vyjadřovali voliči KSČM (50%) a SPD Tomia Okamury (54%).

3) U problémů s kvantifikovatelným a intuitivně pochopitelným rozdělením bylo navíc dodáno, co se velkým rozsahem problému myslí. Použita byla hranice horního kvintilu – tedy hranice, která odděluje pětinu nejvíce zasažených obcí. Například v nezaměstnanosti je to zhruba hranice 6%, v exekucích hranice 15% apod.

Tabulka 1: Nespokojenost voličů stran se společenskou situací a stavem politiky

Zdroj: Median

MML-TGI, 2017	ANO 2011	ODS	Piráti	SPD	KSČM	ČSSD	KDU-ČSL	TOP 09	Další strany
Nespokojení se společenskou situací i stavem politiky	30 %	27 %	40 %	54 %	50 %	26 %	25 %	25 %	36 %

Tabulka 2: Použité ukazatele kvality života – základní popis

Zdroj: Median

Proměnná	Popis (rok)	Jednotka	Závažnost problému	
			Subjektivní hodnocení	Souvislost se zastoupením nespokojených voličů
Nezaměstnanost	Míra nezaměstnanosti (2016)	Obec	++++	++
Exekuce	Počet exekucí na obyvatele (2017)	Obec	++++	+++
Bezpečnost	Počet obyvatele na trestný čin (2016)	Okres	++++	0
Závislost na průmyslu	Pracující v průmyslu / zaměstnaní (2011)	Obec	0	+++
Emise ⁴	Procento území nad hranicí znečištění (2016)	ORP	++++	0
Vzdálenost k okresnímu městu	Vzdálenost vzdušnou čarou k hlavnímu městu okresu	Obec	++	+
Nedostupnost mateřských škol	Indikátor, že v obci není MŠ nebo je počet dětí na MŠ v ORP vyšší než medián (2016)	Obec/ORP	++++	0
Nedostupnost středních škol	Počet dětí na SŠ (2016)	ORP	+++	+
Nedostupnost zdravotních zařízení	Počet obyvatele na zdravotnické zařízení (2016)	ORP	++++	+
Nedostupnost rychlého internetu	Kategorie 1–3 podle počtu poskytovatelů rychlého internetu (2016)	Obec	++	0
Dlouhověkost	Naděje dožití mužů (2012–2016)	ORP	++	++++
Přírůstek obyvatel	Procento přírůstku (2012–2017)	Obec	+++	++
Index rozvodovosti	Počet rozvodů / manželství (2017)	Okres	++	0
Procento věřících	Procento věřících (SLDB 2011)	Obec	0	+

4) Znečišťující látky uvedené v příloze č. 1 zákona č. 201/2012 Sb., v platném znění: hranice znečištění = roční průměr > 1 ng.m⁻³.

Na úrovni obcí jsme vyčíslili počet voličů, kteří se buď nezúčastnili voleb do Sněmovny 2017, nebo volili strany s nejvyšší mírou politické a společenské nespokojenosti (KSČM, SPD). Počet těchto voličů se v obcích pohybuje mezi 35 % a 65 %. Na datasetu obcí váženém podle velikosti obce jsme vytvořili regresní model odhadující počet těchto „nespokojených voličů“ z našich 13 prediktorů kvality života. Mezi nejsilnější prediktory patří zasažení obce exekucemi, nezaměstnanost, vzdálenost od okresního města, závislost na průmyslu, dlouhověkost – naděje dožití a úbytek obyvatel.

Výhodou je, že model „pozná“ skryté vlivy a souvislosti systémových proměnných a omezuje duplikaci proměnných – například dostupnost zdravotních a školských zařízení nedostávají takovou váhu, protože jejich vliv je do velké míry pokryt proměnnou vzdálenosti okresního města. Naopak vliv zasažení exekucemi se ukazuje plně až při další kontrole proměnných.

Protože obě metody přináší výhody a slabiny v určování významu aspektů kvality života, finální index byl určen jako průměr dvou indexů kvality života vycházející z obou jednotlivých metod.

Parametry kvality života – proč na nich záleží a jak důležité jsou

V této části popíšeme zvolené faktory detailněji.

Nezaměstnanost Vyloučení z pracovního trhu je jednou z hlavních dimenzí sociálního vyloučení. Okolo poloviny nezaměstnaných v České republice je zasaženo těžkou materiální deprivací. Výpadek z trhu práce často vede k dalším problémům v oblasti zadlužení, ale také ke snížení sociálních vazeb, pocitu společenského uznání, kvality trávené volného času či zvýšení stresu a zhoršení zdraví. Nezaměstnanost aktuálně postihuje respondenty žijící zejména v regionu Severozápad, v částech Moravskoslezského a Jihomoravského kraje, ale také v některých vnitřních periferiích českých krajů.

Exekuce Česká republika má relativně malé zadlužení domácností vzhledem k HDP, ale chudá populace je bez ohledu na etnicitu+ oproti srovnatelné populaci nadstandardně zasažena předlužením a spotřebními půjčkami.⁵ Exekuce a předlužení díky strhávání celého platu až k nezabavitelnému minimu často vedou k odchodu na šedý trh práce – mimo legální a přiznané úvazky. Jsou také považovány za jeden z hlavních zdrojů

recidivy trestných činů, ztrát bydlení a podle expertů mohou vysoké dluhy bez možnosti splacení vytvářet v části populace pocit netrestatelnosti finanční pokoutou, což se může projevat v lokálních soužitích. Problémem jsou postiženy zejména obce v Ústeckém, Karlovarském a v částech Moravskoslezského a Plzeňského kraje, kde je exekucemi často zasaženo více než 15 % populace. Problém je však rozšířen napříč chudou populací ve většině Česka.

Bezpečnost Míra kriminality může ovlivňovat obyvatele přímo (sníženým pocitem bezpečí, ochotou vycházet, vyššími náklady na ochranu majetku apod.) či nepřímo (dopad na společenskou důvěru a důvěru institucím, které by měly bezpečnost zajistit). Nejvyšší bezpečností se v ČR vyznačují regiony východních Čech, Vysočiny a střední Moravy. Naopak vyšší kriminalitu mají velká města a některé regiony severozápadu Čech a Moravskoslezského kraje postižené sociálním vyloučením.

Závislost na průmyslu Velmi vysoký počet lidí pracujících v průmyslu nemusí kauzálně zhoršovat kvalitu života. Může ale souviset s velkou závislostí pracovního trhu na vývoji globální ekonomiky, s většími problémy v životním prostředí a menší nadějí dožití díky fyzicky zatěžující práci, koncentrují se zde také profese s nižším nárůstem reálné mzdy od roku 1989.

Emise Vývoj emisí má od roku 2002 mírně klesající trend, některé regiony (zejména Moravskoslezský kraj a průmyslové oblasti severozápadně od Prahy) jsou jimi stále zasaženy nadstandardně. Emise oxidů dusíku či oxidů siřičitého a dalších látek mají negativní zdravotní dopady, mohou ale také omezovat aktivní trávení volného času a díky kyselosti dešťů a dalším důsledkům mají negativní dopady i na další části životního prostředí.

Vzdálenost k okresnímu městu V regionálních nerovnostech nejde pouze o chudé a bohaté kraje. Pozornost regionálních geografů a sociologů se v posledních deseti letech orientuje také na téma vnitřních periferií. Vnitřní periferie se stávají nástrojem sociálního vyloučení, protože ekonomické zaostávání dané sociálně-prostorovými aspekty dále omezuje rozvoj veřejné dopravy v nich, vede k odchodu a stárnutí populace apod. V naší analýze jsme vnitřní perifernost vyjádřili vzdáleností obce k okresnímu městu. Vnitřní perifernost existuje do jisté míry ve všech regionech. Větší segmenty obcí s velkou vzdáleností k regionálním střediskům ale existují například na Vysočině, v jižních a středních Čechách či na jižní Moravě.

5) K těmto typům půjček se v roce 2011 přiznalo 35% domácností v ohrožených oblastech a jejich okolí a méně než 20 % analogických domácností v dalších středoevropských, východoevropských a balkánských zemích.

Nedostupnost zdravotnictví Nedostupnost zdravotnictví se může projevovat zejména v kvalitě života seniorů a je velkým problémem například ve Středočeském kraji, respondenti z něhož musí dojíždět do Prahy.

Nedostupnost středních škol Zhoršená dostupnost středních škol může být jedním z důvodů, proč děti z vnitřních periferií dosahují i při jinak stejných podmínkách (vzdělání rodičů) horšího vzdělání. Stejně jako v případě zdravotnictví jsou nadměrně postiženy regiony v okolí Prahy, které nemají dostatečné střední školství, ale vysokou dojezdovou vzdálenost do metropole.

Nedostupnost mateřských škol Malá dostupnost mateřských škol se osobně dotýká relativně omezené skupiny obyvatel, u nichž však může výrazně zasahovat do rodinných rozpočtů (náklady na soukromé a alternativní služby) a omezovat návrat žen do práce, což je jedním z hlavních důvodů vysoké chudoby samoživitelek a rodin s více dětmi v ČR. Tento problém prochází v Česku napříč regiony, ale více jím jsou postiženy regiony v Čechách a část Moravskoslezského kraje.

Rychlý internet v obci Jedním z nových typů nerovností je tzv. digitální propast (digital divide) – tedy rozdíly v možnosti a schopnosti používat nová média a digitální technologie, které souvisí s pracovní uplatnitelností i možností komunikace s úřady či vyhledávání informací o službách. Tyto možnosti jsou podmíněny věkově a vzdělanostně, ale i regionálně. Zejména některé regiony východních Čech a Vysočiny se totiž stále potýkají s nedostupností rychlého internetu.

Dlouhověkost – naděje dožití Naděje dožití souvisí s počtem let strávených produktivním zdravým životem, ale také s dalšími věcmi, které se do kvality života promítají – například s kvalitou životního prostředí a životním stylem. V Česku mají výrazně nižší naděje dožití lidé v chudších regionech – tedy ze severozápadu Čech a Moravskoslezského kraje.

Saldo obyvatel (přírůstek či úbytek) Úbytek obyvatel může být důvodem snížené kvality života v obci, ale je také důvodem jejího snižování, protože vede k často k odchodu mladších a vzdělanějších obyvatel, omezení poptávky a občanského života apod. Nejvíce postihuje některé vnitřní periferie krajů, ale také maloměsta a některé pohraniční regiony.

Rozvodovost Vysoká rozvodovost Česko trápila zejména v době ekonomické krize (2008–2013) a vzhledem k oslabení vazeb a dopadům rozvodů na ekonomiku domácností a spokojenost dětí ve škole může dále ovlivňovat kvalitu života.

Počet věřících v obci V obcích s vyšším počtem věřících je méně lidí, kteří nevolí či volí antisystémové strany. Hypoteticky je tomu tak díky tomu, že vyšší počet věřících může indikovat vyšší úroveň komunitního života a stálosti rodinných vazeb, ale i díky vyšší loajalitě vůči tradičním stranám napojeným na komunitu věřících.

Celkový index: Kvalita života v českých regionech a obcích

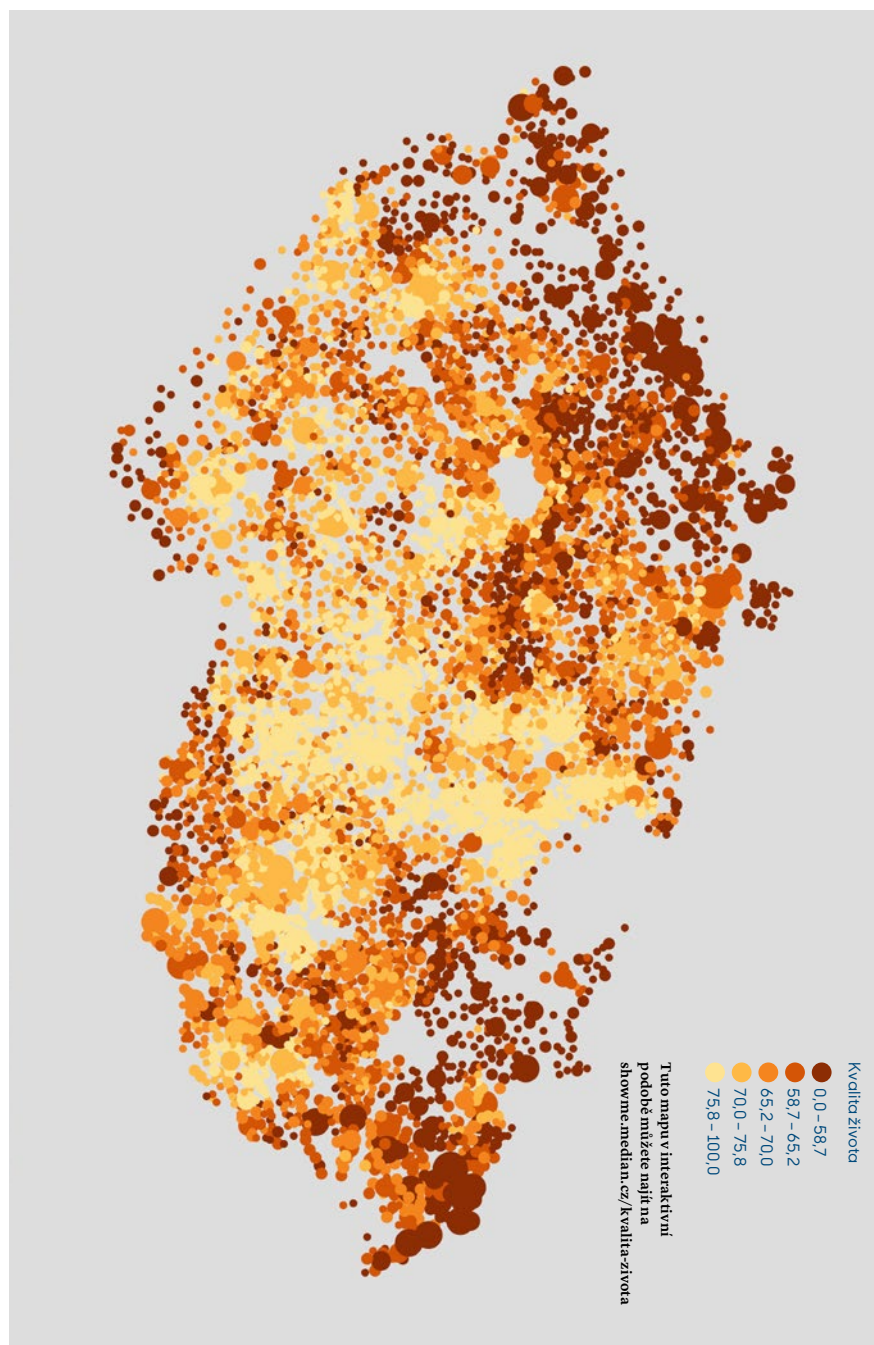
Celkový index kvality života byl sestaven z 13 popsanych zkoumaných aspektů života. Pro každou obec jsme vypočítali dva dílčí indexy kvality života – jeden zohledňující váhu faktorů podle subjektivního hodnocení a druhý využívající váhy vycházející ze souvislosti se zastoupením politicky nespokojených skupin voličů. Oba dílčí indexy kvality života silně korelují. Výsledný *Index kvality života* je standardizovaný na škále o (minimální kvalita života) až 100 (maximální kvalita). Vynesení celkového indexu kvality života na mapu ukazuje tento obrázek:

- Nejnižší kvalita života ve většině regionů Ústeckého a Karlovarského kraje a v částech Moravskoslezského kraje
- Silné problémy s vnitřními periferiemi například ve Středočeském kraji
- Vyšší kvalita života v regionálních metropolích bohatších krajů a v obcích v jejich okolí
- Relativně vysoká kvalita života v rurálních oblastech východních Čech, Vysočiny a Zlínského kraje, které v tomto ohledu nebývají tak často zmiňovány

Tomuto obrazu odpovídá také tabulka kvality života podle okresů. Ukazuje ale i další zásadní věc – rozdíly v kvalitě života existují, ale při zohlednění všech aspektů se přinejmenším na úrovni okresů nejedná o naprostou nesouměřitelnost. Okresy s nejvyšší kvalitou života mají hodnoty indexu méně než dvojnásobné proti okresům s nejnižší kvalitou života. Další vnitřní nerovnosti existují uvnitř okresů a souvisí mimo jiné právě s onou vnitřní periferností.

Mapa 1: Celková kvalita života v českých regionech a obcích

Zdroj: Median

Tabulka 3: Kvalita života podle okresů

Zdroj: Median

Pořadí	Okres	Kvalita života (0-100)	Pořadí	Okres	Kvalita života (0-100)	Pořadí	Okres	Kvalita života (0-100)
1	Plzeň-město	76,78	27	Praha-západ	67,97	53	Znojmo	61,45
2	Ústí n. Orlicí	76,64	28	Klatovy	67,75	54	Kolín	59,52
3	Žďár n. Sázavou	76,45	29	Domažlice	67,64	55	Opava	59,15
4	Rychnov n. Kněžnou	75,31	30	Jičín	67,52	56	Nový Jičín	58,97
5	Třebíč	74,90	31	Prachatice	67,50	57	Český Krumlov	58,73
6	Vyškov	74,68	32	Strakonice	67,03	58	Kladno	58,31
7	Havlíčkův Brod	74,53	33	Beroun	66,95	59	Litoměřice	58,04
8	Pelhřimov	73,81	34	Kutná Hora	66,32	60	Liberec	57,79
9	České Budějovice	72,61	35	Plzeň-sever	66,21	61	Šumperk	57,72
10	Blansko	71,92	36	Příbram	66,16	62	Ostrava-město	57,37
11	Písek	71,91	37	Plzeň-jih	65,86	63	Cheb	56,46
12	Jihlava	71,81	38	Mladá Boleslav	65,43	64	Ústí n. Labem	55,01
13	Benešov	71,71	39	Břeclav	65,18	65	Česká Lípa	54,47
14	Praha-východ	71,62	40	Nymburk	64,85	66	Jeseník	54,42
15	Chrudim	71,61	41	Hodonín	64,34	67	Karlovy Vary	54,31
16	Brno-venkov	71,25	42	Kroměříž	64,33	68	Louny	52,85
17	Brno-město	70,47	43	Rakovník	63,95	69	Tachov	51,65
18	Hradec Králové	70,47	44	Jablonec n. Nisou	63,70	70	Děčín	51,16
19	Tábor	70,41	45	Rokycany	63,69	71	Bruntál	45,45
20	Jindřichův Hradec	70,28	46	Prostějov	63,56	72	Chomutov	44,83
21	Zlín	70,17	47	Trutnov	63,33	73	Karviná	44,60
22	Náchod	70,14	48	Přerov	63,22	74	Sokolov	44,04
23	Svitavy	69,97	49	Frýdek-Místek	63,14	75	Teplice	43,56
24	Uherské Hradiště	69,41	50	Olomouc	62,52	76	Most	40,78
25	Semily	69,00	51	Vsetín	62,29			
26	Pardubice	68,04	52	Mělník	61,88			

(Ne)kvalita života a společensko-politická nespokojenost voličů

Kvalita života i při využití celkového indexu v obcích poměrně úzce souvisí se zastoupením voličů, kteří buď rezignují na volební participaci, či volí strany, jejichž voliči jsou nejčastěji nespokojeni se stavem společnosti a politiky (viz výše) a které nejvíce vyzývají k přehodnocení politického směřování ČR, její zahraničně-politické orientace a institucionálního rámce demokratických institucí (KSCM, SPD Tomia Okamury).⁶

⁶ Není to přitom dáno pouze metodikou konstrukce indexu. Ten sice v jedné z metod vážení významnosti ukazatelů přihlížel k počtu nespokojených voličů, ale výsledný index zohledňuje i subjektivní váhy z dotazníkového šetření a se zastoupením extrémních voličů a nevoličů souvisí významně při jakékoli konstrukci indexu z dílčích 13 ukazatelů.

Tabulka 4: Obce (nad 999 obyvatel) s nejnižší kvalitou života

Zdroj: Median

Název obce	Kraj	Neparticipujících a extrémních voličů	Index kvality života
Obrnice	Ústecký	77,9 %	0,0
Staré Město	Olomoucký	62,2 %	0,7
Hostomice	Ústecký	68,0 %	19,3
Bečov	Ústecký	73,3 %	21,2
Trmice	Ústecký	72,3 %	21,7
Bílina	Ústecký	69,2 %	22,9
Rotava	Karlovarský	69,0 %	23,1
Litvínov	Ústecký	64,6 %	24,6
Vintřov	Karlovarský	67,3 %	25,5
Jiříkov	Ústecký	63,0 %	25,7
Nové Město pod Smrkem	Liberecký	65,1 %	26,4
Orlová	Moravskoslezský	67,9 %	27,2
Radonice	Ústecký	62,5 %	27,8
Osoblaha	Moravskoslezský	74,3 %	27,8
Doubrava	Moravskoslezský	63,9 %	28,6
Vejpřty	Ústecký	73,2 %	29,7
Karviná	Moravskoslezský	67,1 %	30,1
Abertamy	Karlovarský	63,4 %	30,4

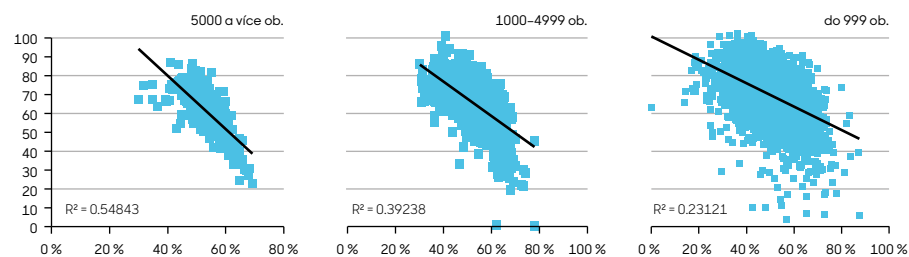
Tabulka 5: Obce (nad 999 obyvatel) s nejvyšší kvalitou života

Zdroj: Median

Název obce	Kraj	Neparticipujících a extrémních voličů	Index kvality života
Nupaky	Středočeský	40,60 %	100
Nové Veselí	Vysočina	39,30 %	94,7
Hamry nad Sázavou	Vysočina	42,60 %	93
Nová Ves	Středočeský	39,70 %	91,3
Lukavice	Pardubický	41,30 %	91,2
Velká Losenice	Vysočina	47,90 %	90,2
Dolní Újezd	Pardubický	39,90 %	90,2
Bystřec	Pardubický	46,30 %	90,2
Bohdalov	Vysočina	50,70 %	90
Sloupnice	Pardubický	46,30 %	88,2
Vysoká nad Labem	Královéhradecký	36,00 %	87,9
Letohrad	Pardubický	41,00 %	87,1
Holubice	Jihomoravský	47,00 %	87,1
Srubec	Jihočeský	36,80 %	86,5
Javornice	Královéhradecký	39,60 %	86,4
Žďár nad Sázavou	Vysočina	48,50 %	86,3
Roudné	Jihočeský	37,10 %	86,1
Kramolna	Královéhradecký	36,30 %	86,1
Litomyšl	Pardubický	43,60 %	85,9
Herálec	Vysočina	47,50 %	85,7

Graf 1: Souvislost kvality života (osa x) a podílu neparticipujících a extrémních voličů (osa y) - v obcích různé velikosti⁷

Zdroj: Eurostat, ČNB, výpočty OGRResearch

7) Graf 1 názorně ukazuje, že kvalita života a extrémní politické chování souvisí silněji na úrovni větších měst a obcí. Dělení dnešní společnosti neleží tedy primárně na linii město versus venkov, ale zejména odděluje urbánní části republiky, kde je kvalita života vysoká a extrémní politické chování ojedinělé, od částí, které kvalitou života zaostávají a jsou baštami politické neúčasti a extrémních stran.

K výraznému nárůstu extrémního voličského chování pak dochází zejména ve čtvrtině obyvatel s nejnižší kvalitou života. Tento vztah lze ilustrovat na úrovni obcí. Ve dvacitce obcí s minimálně 1000 obyvateli, které mají nejnižší kvalitu života, je okolo 65-70 % neparticipujících či extrémních voličů. Ve dvacitce nejlepších obcí se naopak často zastoupení těchto voličů pohybuje jen okolo 40 %.

Kde to neplatí a co tam dělají – výjimky

Pokles volební participace a volba antisystémových stran není zdaleka ovlivněna jen tvrdými ukazateli kvality života. Vysvětluje necelou polovinu rozptylu těchto politicko-společensky nejvíce nespokojených voličů v obcích Česka. A existují i velké výjimky.

Mezi *negativní výjimky*, kde kvalita života měřená velkými čísly není nehorší, ale je zde vysoká volební neúčast a/nebo volba antisystémových stran, patří například obce:

- *Hostouň* (Plzeňský kraj, kvalita života 62,5, ale 68 % nevoličů či voličů extrémních stran). Možné zdůvodnění: v obci je velké ústavní výchovné zařízení pro mládež a s ním spojené problémy.
- *Planá* (Plzeňský kraj, kvalita života 59,5, ale 62 % nevoličů či voličů extrémních stran). Možné zdůvodnění: v obci je velká ubytovna pro agenturně zaměstnané cizince.
- *Hulín* (Zlínský kraj, kvalita života 66,5, ale 58,4 % nevoličů či voličů extrémních stran). Možné zdůvodnění: obec se potýkala s velkým zasažením kamionovou dopravou a vleklou rekonstrukcí infrastruktury.

Mezi *pozitivní výjimky*, kde je kvalita života měřená velkými čísly velmi nízká, ale neprojevuje se volební neúčastí a volbou antisystémových stran, patří například obce:

- *Bolatice* (Moravskoslezský kraj, kvalita života 32,5 a jen 46,5 % nevoličů a voličů extrémních stran). Možné zdůvodnění: obec do jisté míry redukuje negativní naladění vyšší mírou komunitního života, strategickým plánováním – zapojením do projektu Zdravé město apod.
- *Kolín* (Středočeský kraj, kvalita života 54,5 a jen 49 % nevoličů a voličů extrémních stran). Možné zdůvodnění: velká důvěra vedení města a jeho projektům, která se projevuje např. v komunálních volbách a poté při kandidatuře v celostátních volbách.
- *Řevnice* (Praha-západ, kvalita života 57,6 a jen 37 % nevoličů a voličů extrémních stran). Možné zdůvodnění: obec zřejmě těží z blízkosti Prahy a s tím souvisejícím rozvojem, migrací a kulturním životem.

Poučení pro politiku – co s tím dále

Co z toho plyne pro veřejnou politiku a směřování ČR?

Pokusme se to shrnout v bodech:

1. Měli bychom se zaměřit na řešení stagnujících problémů sociální politiky, které omezují rozvoj regionů a mají řadu dalších negativních dopadů. Tím je kromě neexistující politiky sociálního/dostupného obecního bydlení zejména časté předlužení a pronikání exekucí do chudších částí populace. O této problematice také pojednává část Kvalita vládnutí a jde o fenomén, který jde napříč celým socio-ekonomickým spektrem české společnosti. Exekuce má dnes takřka 900 000 Čechů a takřka 500 000 má tři a více exekuce. Situace těchto lidí je neřešitelná bez výrazně přístupnějšího institutu oddlužení, který by dlužníky motivoval k práci, insolvenčního správce k odpisu nejvíce sporných částí dluhů (vzniklých predátorskými půjčkami a skrytými sankcemi apod.) a v případech snahy umožňování nižší než 30% hranice pro oddlužení.
2. Politika by se měla zaměřit na celkové vyrovnávání ekonomických nerovností v regionech, které se projevují v rozdílech v nezaměstnanosti, koncentraci sociálně vyloučených lokalit apod. Mezi opatření podporující rozvoj chudších regionů může patřit nižší zdanění méně placených pracovních úvazků, decentralizace veřejné správy či investice do výstavby infrastruktury, efektivnější využívání evropských dotací či podpory vzdělávání v oblasti.
3. V investicích do vzdělávání je nutné se zaměřit na snižování regionálních rozdílů v kvalitě základních a středních škol, které pomáhají reprodukovat chudobu. Je třeba se zaměřit také na programy vyrovnávající šance dětí ze znevýhodněného prostředí v raném věku.
4. Investice do dopravní infrastruktury a infrastruktury služeb by měly zohledňovat problém vnitřní perifernosti – tedy to, že kvalitu života výrazně ovlivňuje nedostupnost služeb v oblasti zdravotnictví, školství apod.
5. Mělo by dojít k lepší kooperaci úrovní státní správy v některých oblastech. V oblasti dostupného a sociálního bydlení, financování sociálních služeb či speciálních projektech (jako jsou například „obědy zdarma“) v ČR často dochází ke střetu zájmů státu, krajů a obcí.
6. Veřejná politika by měla podporovat občanskou a kulturní angažovanost a spolkový život, což jsou faktory zvyšující kvalitu života i v jinak znevýhodněných oblastech. To lze realizovat na lokální úrovni, ale i opatřeními, jako je daňová asignace (možnost převést část daní vybranému spolku a sdružení).